

Előszó

Reformátori örökség és Kálvin a *Református Szemle*ben

Kálvin János (1509–1564) születésének 500. évfordulója, illetve a *Kálvin Emlékévek* (2009–2014) nemcsak a neves reformátor szellemi és lelki hagyományát elevenítik fel, hanem – amint ez már kézzelfogható eredményekben is látható – új lendületet adtak máig érvényesülő hatása felméréséhez,¹ illetve élete és munkássága további kutatásához.

A 2009-es *Kálvin Év* számtalan rendezvényre adott alkalmat minden szinten, s ebbe a kerekévfordulós megemlékezésbe igyekezett bekapcsolódni a *Református Szemle* is – a maga módján: felkérte szerzői közösségének tagjait, hogy olyan tanulmányokat vagy egyéb jellegű írásokat küldjenek szerkesztőségünknek, hogy folyóiratunk méltóképpen adózhassek Kálvin emlékének.

Szerkesztőségünk eredetileg egy Kálvin-számot tervezett erre az évre, viszont a beérkezett anyag mennyisége olyan terjedelmessé duzzadt, hogy azt két számra kell osztanunk. (Ez különben nagy örömünkre szolgált.) Sőt: Ősz Sándor Előd ifjú egyháztörténész kutatónk szorgos munkája nyomán egy olyan hosszú tanulmány is született, amely már önmagában is meghaladja egy Szemle-szám keretét. Ezért ez az alapos, s a Kálvin-kutatás tekintetében újdonságokat ígérő munka (*Kálvin-kötetek az erdélyi könyvtárakban*) könyv formájában fog megjelenni a következő évben.

Köszönettel tartozunk tehát szerzőinknek, akik segítségünkre voltak abban, hogy tovább ápolhassuk folyóiratunk 102 éves hagyományát. Ugyanis a *Református Szemle* már indításakor (1908. január 10.) tudatosan vállalta a református, majd pedig a kálvinista szellemet.

Kálvin János

Metszet a 1561-es *Institutió*ból

(A gyulafehérvári Battyaneum tulajdona)

¹ Ld. pl. *Kálvin időszerűsége. Tanulmányok Kálvin János teológiájának maradvány értékéről és magyarországi hatásáról*. Szerkesztette Fazakas Sándor. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója. Budapest, 2009 ISBN 978 963 558 131 3; 410 oldal.

Mint tudott, a *Református Szemle* a tíz évfolyamon át megjelent *Erdélyi Protestáns Lap*² egyengette hagyományt folytatta, és e lap örökösének tekintette magát;³ azonban lap-elődje nevének megváltoztatása⁴ újabb igények és szempontok megfogalmazását is jelezte.

A *református* jelző felvételére már 1906-ban megvolt az igény. A Görgényi Egyházmegye esperese, Csekme Ferencz tett először javaslatot arra, hogy *Erdélyi Protestáns Lap* nevét *Erdélyi Református Lapra* változtassák. Az Igazgatótanács napirendre tűzte a javaslat megtárgyalását, és felkérte a kolozsvári Teológiai Fakultás Elöljáróságát, hogy mondjon véleményt a névváltoztatás indokoltsága és szükségessége felől. A Teológiai Fakultás Elöljárósága helyesebbnek és alkalmasabbnak ítélte a *református* jelzőt, viszont a lap fennállásának 9. évében mégsem látta indokoltnak a különben szintén megfelelőnek tekintett *protestáns* jelző megváltoztatását.⁵ Viszont egy esztendővel később id. Bartók György püspök pártolta fel a javaslatot, és azt érvényre is juttatta a laputód *Szemle* nevének meghatározásakor.⁶

A jelző nemcsak azt kívánta kifejezni, hogy az új lap a közjogi jellegű Erdélyi Református Egyházkerületé. Tulajdonképpen nem is az volt a szándék, hogy gyengítsék a lapelőd által képviselt *evangéliumi* és *protestáns* ismérvet. Az új jelzővel azt kívánták kifejezésre juttatni, hogy a hivatalos egyház és benne a lelkészek új szempontot tartanak szem előtt: a *református* jelzővel a hitvallási hovatartozást óhajtották hangsúlyozni az általánosabb *protestáns* helyett.⁷

A húszas évek elején az erdélyi reformátusság újra felfedezte a reformátori örökséget, a maga hajdani hitvallásait, és éppen Nagy Károly, a *Református Szemle* első felelős szerkesztője, valamint munkatársa, Makkai Sándor sürgették például a korábban félretett *Heidelbergi Káté* elővételét és taníttatását.

Míg a *Református Szemle* első nemzedéke (1919-ig) a hivatalos egyház és az élő gyülekezet egybefogásáért fáradozott, addig a második nemzedék (1920–1944) a reformáció szellemében történő teológiai és egyházi megújulás érdekében tanúsított buzgólkodás jellemezte. A harmadik nemzedék pedig (1945–1969) ugyanebben a szellemben tette központi kérdéssé a reformátorok által oly fontosnak tartott igehirdetést, s ezt az igyekezetet áptolták tovább a következő évtizedek Szemle-számai is.⁸

A reformátori és kálvini örökség iránti hűség jól követhető a *Református Szemle* hátsólapjain megjelent írásokban, és különösen az 1960-as évek derekától, amikortól ugyanis rendszeressé vált a tanulmányok közlése. De a systematica teológiai tanulmányok sorában már az 1950-es évektől nyomon követhető a reformátorok tanítása és természetesen a Kálvin iránti fokozott érdeklődés. Ld. pl.:

² *Erdélyi Protestáns Lap*. Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület hivatalos lapja (1898–1907). Első száma 1898. január 1-jén jelent meg.

³ Vö. Tőkés István: A hetvenéves Református Szemle. In: *Református Szemle* (RSZ) 1978, 289. Ld. még: „Crimson-rózsák”. *Beszélgetés Dr. Gönczy Lajossal*. In: RSZ 1978, 314. Buzogány Dezső: A Református Szemle indulása. In: RSZ 2007, 1261, 1270.

⁴ Ld. Buzogány Dezső: *i. m.* 1265–1266.

⁵ Uo. 1265.

⁶ Tőkés István: *A hetvenéves Református Szemle*, 299. Vö. még: Buzogány Dezső: *i. m.* 1265–1267.

⁷ Juhász István: A Református Szemle ötven éve. In: RSZ 1958, 200.; Adorjáni Zoltán: Isten adja a növekedést. In: RSZ, 2001, 3.

⁸ Vö. Tőkés István: *i. m.* 292–293.

- László Dezső: *Az egyházzól szóló tanítás a református hitvallásokban*. 1952, 7. skk.;
- Horváth István: *Istentiszteletünk igei és reformátori alapjai*. 1953, 95. skk.;
- Dávid Gyula: *A II. Helvét Hitvallás az egyházi szolgák alkalmazásáról*. 1954, 79. skk.;
- László Dezső: *Az egyházzól szóló tanítás a református hitvallásokban és Kálvin*. 1955, 101. skk.;
- Geréb Pál: *Hitvallásaink*. 1956, 30. skk.;
- Imre Lajos: *A hitvallásszerzés követelménye az ige szolgálatában*. 1956, 288. skk.;
- Geréb Pál: *A kegyelmi kiválasztás*. 1959, 261. skk.;
- Tőkés István: *A Szentírásról mint Isten igaz beszédéről (II. Helvét Hitvallás, I.)*. 1960, 20. skk.;
- Tőkés István: *A szentiratok magyarázásáról, az atyákról, zsinatokról és hagyományokról. (II. Helvét Hitvallás, II.)*. 1960, 74. skk.;
- Dávid Gyula: *A reformáció alapigazságai Luther Mártonnak a Római levélhez írt magyarázatában*. 1960, 195 skk.;
- Tőkés István: *A báványokról, vagyis Istennek, Krisztusnak és a szenteknek képmásairól (II. Helvét Hitvallás, IV.)*. 1960. 222. skk.;
- Tőkés István: *Isten imádásáról... az egyedüli Közbenjáró, Jézus Krisztus által (II. Helvét Hitvallás, V.)*. 1960, 291. skk.;
- Nagy István: *Hitvallásunk és a Szentírás*. 1961, 31. skk.;
- Tőkés István: *A mindenség teremtéséről, az angyalokról, az ördögről és az emberről (II. Helvét Hitvallás, VII.)*. 1961, 38. skk.;
- Tőkés István: *Isten eleve-elrendeléséről és a szentek elválasztásáról (II. Helvét Hitvallás, XI.)*. 1961, 75. skk.;
- Tőkés István: *Jézus Krisztus evangéliumáról, valamint az ígétről, a lélekről (II. Helvét Hitvallás, XIII.)*. 1961, 201. skk.;
- Tőkés István: *A bűnbánatról és megtérésről (II. Helvét Hitvallás, XIV.)*. 1961, 209. skk.;
- Tőkés István: *A hívők valóságos megigazulásáról (II. Helvét Hitvallás, XV.)*. 1961. 369. skk.;
- Tőkés István: *Ecclesia semper reformari debet*. 1962, 1. skk.; uő.: *A hitről és a jócselekedetekről, azok érdeméről (II. Helvét Hitvallás, XVI.)*. 1962, 78 skk.;
- Tőkés István: *Jézus Krisztusról... (II. Helvét Hitvallás, XI.)*. 1962, 221. skk. és 309. skk.;
- Geréb Pál: *Isten kegyelmi kiválasztása*. 1963, 288. skk.;
- Barth Károly: *Bevezetés a Heidelbergi Kátéhoz*. 1963, 304. skk.;
- Dávid Gyula: *Hitvallási irataink egybekapcsoló ereje*. 1964, 17. skk.;
- Péntek Árpád: *Kálvin tanítása a Szentlélekről*. 1964, 23. skk.;
- Dávid Gyula: *Egyházunk és a négy száz éves II. Helvét Hitvallás*. 1967, 3. skk.;
- Dávid Gyula: *Az egyházzól szóló tanítás a Heidelbergi Kátéban*. 1968, 174. skk.;
- Nagy Géza: *A kegyelmi elrendelés és kiválasztás*. 1968, 333. skk.;
- Tőkés István: *A Heidelbergi Káté fordítása*. 1974, 40. skk.;
- Tőkés István: *Fordítási kérdések a II. Helvét Hitvallás I. fejezetében*. 1974, 304. skk.;
- Wilhelm Neuser: *A Heidelbergi Káté atyái* (ford. Juhász Tamás). 1979, 367. skk.;
- Opfermann Ernő: *Luther Márton kátéiról*. 1979, 391. skk.
- Pásztori-Kupán István: *A „tulajdonságok közlésének” tana Heinrich Bullinger teológiai gondolkodásában*. 2003, 147. skk. stb.

Ugyanígy követhető nyomon a református hitvallások megismerésének és megismertetésének igénye is, pl.:

- Tőkés István: *Hitvallás a református hitvallásokban*. 1968, 127. skk.;
- Juhász István: *A református egyházak hitvallási iratai*. 1968, 135. skk.;
- Csutak Csaba: *A Genfi Egyház Kátéja, 1545*. 1968, 140. skk.;

Molnár Dezső: *A Francia Hitvallás (Confession de Foy, 1559)*. 1968, 148. skk.;
 László Dezső: *A Skót Hitvallás, 1560*. 1968, 157. skk.;
 Nagy Géza, id.: *A Belga Hitvallás, 1561*. 1968, 165. skk.;
 Imre Lajos: *A II. Helvét Hitvallás*. 1968, 185. skk.;
 Péter Csaba: *A Genfi Káté bemutatása. (I–III.)* 2003, 160. skk.; 261. skk.; 380. skk.

Természetesen a többi diszciplínát művelő teológusok figyelme is Kálvin felé fordult, s így kezdtek felsorakozni rendre a bibliateológiai tanulmányok is, mint pl.:

Nagy Géza, id.: *Szenczi Molnár Albert zsoltsárfordításai*. 1957. 145. skk.;
 Kálvin János: *Péter apostol méltóságának helyreállítása. Jn. ev. 21. r. 15–19. v. (részletek Kálvin János evangéliumához írt kommentárjából, 1553-ból)*. 1959, 160. skk.;
 Eszenyeiné Széles Mária: *A Tízparancsolat magyarázata Kálvinnál*. 1964, 185. skk.;
 Tőkés István: *Hazái írásmagyarázatunk elmélete a reformáció korában*. 1972, 3. skk.;
 Kálvin János: *A teremtés magyarázata. Gen 1,1–2*. 1970, 52. skk.; uő.: *Pál apostol levele Filemonhoz*. 1988. 55. skk.

Gyakorlati teológiai vonatkozásban pedig ilyen írások jelentek meg sorra:

Borbáth Dániel: *Református elődeink a lelkigondozásról*. 1954, 29. skk.;
 Nagy József: *Kálvin és a zene*. 1954, 46. skk.;
 Szenczi Molnár Albert: *Praedicatio a könyörgésről (1625)*. 1957, 164. skk.;
 Szócs Sándor: *A zsoltsár-kérdés*. 1957. 309. skk.;
 Borbáth Dániel: *Kálvin két levele a lelkipásztorok továbbtanulásáról*. 1959, 204. skk.;
 Borbáth Dániel: *Medgyesi Pál bomiletikája és Geleji Katona Istvánnal folytatott bomiletikai vitája*. 1962, 282. skk.;
 Imre Lajos: *Kálvin gyakorlati teológiája*. 1969, 265. skk.;
A pásztori cím. (Kálvin: Kommentár János evangéliuma 10. rész 1. versébez.) 1973, 56.
 Pálffy Károly: *Gyülekezeti éneklésünk történeti alakulása és jelen helyzete*. 1980, 377. skk.;
 Péter Miklós: *Kálvin igehirdetésének néhány szempontja*. 1988, 442. skk.;
 Barabás Berta: *A Heidelbergi Káté anakronizmusa*. 2004, 493. skk.

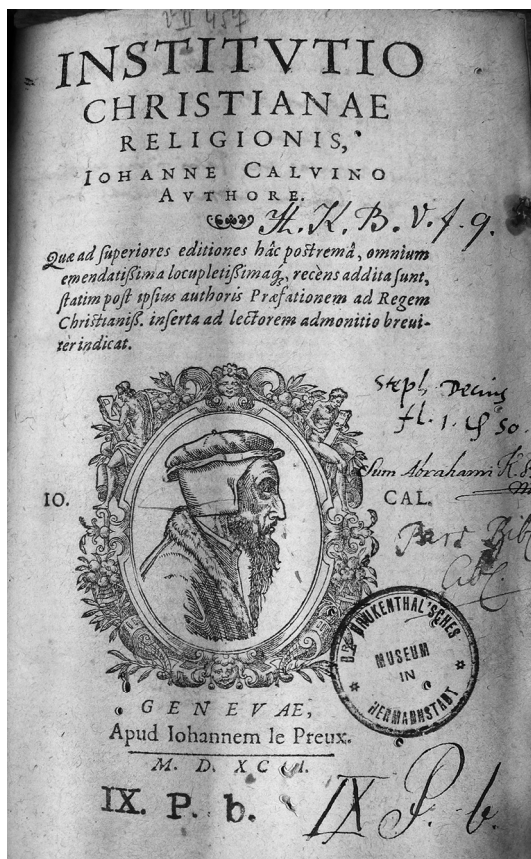
Mindezek mellett az is említésre méltó, hogy a *Református Szemle* megismertet a 16–17. század kiemelkedő magyar református igehirdetőivel is, és egy-egy prédikációt közül tőlük (ezek mind Borbáth Dániel bevezetéseivel és szöveggondozásában jelentek meg), pl.:

Mélius Juhász Péter. 1975. 212. skk.;
 Geleji Katona István, 1589–1649. 1976, 215. skk.;
 Keresztúri Pál, 1586–1655. 1976. 416. skk.;
 Medgyesi Pál. 1977, 52. skk.;
 Komáromi Csípkés György, 1628, 1678. 1977, 178. skk.;
 Köleséri Sámuel. 1977, 452. skk.;
 Szatmárnémeti Mihály. 1978, 46. skk.;
 Sehyei Balogh István. 1978, 223. skk.;
 Bártai B. György. 1979, 181. skk.;
 Károlyi Péter (1543–1576). 1979, 419. skk.;
 Alvinci Péter. 1980, 97. skk.;
 Kecskeméti A. János. 1980, 176. skk.;
 Kecskeméti Csapó János. 1980, 394. skk.;

Deretskei Ambrus. 1981, 33. skk.;
Kulcsár György. 1981, 112. skk.;
Keresszegi Herman István. 1981, 206. skk.;
Enyedi Fazakas János. 1982, 42. skk.;
Martonfalvi Tóth György (1635–1681). 1982, 200. skk.;
Kabai Bodor Gellért (1640–1681). 1982, 397. skk.;
Debreczeni Ember Pál. 1983, 37. skk.;
Nádudvari Péter. 1983, 116. skk.

Erdélyre mindig jellemző volt a történelmi hagyományok iránti fokozott érdeklődés, ezért jelentős számban jelentek meg az egyháztörténeti vonatkozású tanulmányok is, pl.:

Vásárhelyi János: *Luther*. 1946, 18. skk.;
 Juhász István: *Isten tisztelete és a lelkiismeret szabadsága a reformációban*. 1947, 619. skk.;
 László Dezső: *Isten és az ember a reformációban*. 1948, 575. skk.;
 László Dezső: *Beszélhetünk-e új reformációról*. 1949, 477. skk.;
 Juhász István: *Consensus Tigurinus*. 1949, 483. skk.;
 Horváth István: *Honterus Johannes*. 1949, 573. skk.;
 Gálfy Zoltán: *Reformációra...* 1950, 245. skk.;
 Mózes András: *A 400 éves kolozsvári Biblia*. 1951, 306. skk.;
 László Dezső: *Az egyházzól szóló tanítás a református hitvallásokban*. 1952, 7. skk.;
 Kristóf György: *Caspar Carolinustól Károlyi Gáspárig*. 1952, 528. skk.;
 Horváth István: *A reformáció öröksége*. 1955, 244. skk.;
Szenczi Molnár Albert zsoldárai első kiadásának „Előljáró Beszéde”. 1957, 170. skk.;
 Dávid Gyula: *Mit tanított Luther a lelképásztori szolgálatról már 1515-ben?* 1957, 289. skk.;
 Vásárhelyi János: *Károlyi Gáspár*. 1958, 160. skk.;
 Nagy József: *Kálvin előszava a Zsoldárok magyarázatához (Önéletrajzi adatok)*. 1959, 119. skk.;
 Juhász István: *Kálvin theologiai munkássága*. 1959, 153. skk.;
 Szekeres István: *Kálvin Intitutiójának története*. 1959, 336. skk.;
 Orth Imre: *Emlékezés Melanchthon Fülöpre*. 1960, 36. skk.;
 Dávid Gyula: *A reformáció alapigazságai Luther Mártonnak a Római levélhez írt magyarázatában*. 1960, 195. skk.;
 Tőkés István: *„Ecclesia semper reformari debet”*. 1962, 1. skk.;
 Tőkés István: *A genfi gyülekezet belső rendje a XVI. században*. 1973, 108. skk.;
 László Dezső: *A háromszázéves jubileum (Kálvin halála és a magyar református egyház megalakulása)*. 1964, 139.;
 Juhász István: *A reformáció kora a romániai protestáns egyházak kialakulásában*. 1968, 23. skk.;
 Dávid László: *Geleji Katona István Isten Igéje szolgálatáról és a reformációról*. 1972, 421. skk.;
 Imre Lajos: *Kálvin, a fegyelem embere*. 1973, 101. skk.;
 Mózes András: *Szenczi Molnár Albert*. 1974, 270. skk.;
 Gálfy Zoltán: *A speyeri birodalmi gyűlés*. 1529. 1979, 385. skk.;
 Nagy József: *Kálvin levelei Bullingerhez, (I.)* 1980, 87. skk.;
 Nagy József: *Kálvin levelei Bullingerhez, (II.)* 1980, 159. skk.;
 Tőkés István: *Károlyi Gáspár*. 1980, 301. skk.;
 Tőkés István: *Bethlen Gábor reformációi arca*. 1980, 353. skk.;
 Deák Ödön: *Az Ágostai Hitvallás (CA) 450 éves*. 1980, 361. skk.;

Institutio – 1592
(Bruckenthal Múzeum, Nagyszeben)

fogunk még közölni, méltóképpen folytatják a reformátori és kálvini örökség ápolásának hagyományát. Ez pedig – reménység szerint – azt is eredményezi, hogy a jelenkori teológus nemzedék is felfedezi magának Kálvint.

Nagy József: *Kálvin levelei Bullingerhez.* (III.) 1980, 369. skk.;

László Dezső: *A magyar református lelképásztör a történelemben.* 1990, 251–319. skk. (E hosszabb lélegzetvételű tanulmány 1939-ben született.) stb.

Gavrucza Emese: *Kálvin, Genf és a genfi Akadémia.* (I–IV.) 2001, 312, skk.; 370. skk.; 271. skk.; 407. skk.;

Lukács Olga: *Bucer Márton halálának 450. évfordulójára.* 2001, 158. skk.;

Gavrucza Emese: *Kálvin-hitvallás a beiratkozáskor.* 2002, 519. skk.;

Tőkés István: *Bullinger Henrich batása a magyar nyelvű Református Egyházban.* 2004, 289. skk. stb.

Bár a fentebb megnevezett írások lajtroma nem a teljesség igényével készült, már ezek a felsorolások is igazolják azt az állítást, hogy a reformátori és kálvini örökség iránti hűség jól követhető a *Református Szemle* hasábjain.

Reméljük, hogy folyóiratunk most megjelenő és következő száma, illetve az ezeket követő idegen nyelvű szám tanulmányai, és azok az írások is, amelyeket a *Kálvin Emlékek* folyamán

Adorjáni Zoltán